

MPA4Change

САЖЕТАК ПОЛИТИКЕ

100MPA MEDALLIANCE – ОСНАЖИВАЊЕ МЕНАЏМЕНТА ЗАШТИЋЕНИХ МОРСКИХ ПОДРУЧЈА ЗА ОТПОРНОСТ НА КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ

*Препоруке за инкорпорацију
мера за прилагођавање
климатским променама
у заштићеним морским
подручјима путем валидације
и подршке иницијативе **100MPA
MedAlliance: Развој отпорности
заштићених морских подручја
на климатске кризе до 2030.***

Сажетак

- Медитеранско море је изложено убрзаном утицају климатских промена, што угрожава морски биодиверзитет као и извор зараде који зависи од њега.
- Заштићена морска подручја представљају ефикасно решење базирано на природи за прилагођавање климатским променама и њихово ублажавање. Међутим, тренутно мање од 8% заштићених морских подручја на Медитерану спроводи мере за санирање ескалације климатске кризе. Слабо управљање, као и недостатак техничких капацитета и недовољна стручност још увек ограничавају њихову способност да буду алатке за јачање отпорности на климатске промене.
- Пројекат MPA4Change InterregEuroMed као модератор и катализатор иницијативе 100MPA MedAlliance пружа заштићеним морским подручјима алатке, стручност и стратегије неопходне за ефикасно прилагођавање климатским променама.
- 100MPA MedAlliance, иницијатива развијена унутар оквира MPA4Change, има за циљ да за 100 заштићених подручја на Медитерану до 2030. обезбеди подршку у развијању и имплементацији поузданог плана за прилагођавање климатским променама.
- Заинтересоване стране су позване да пруже подршку овом споразуму тако што ће радити на интеграцији, финансирању и активном учествовању у овој политици, у складу с регионалним оквирима као што су Конвенција из Барселоне и Агенда за зеленији Медитеран Уније за Медитеран.
- Циљ овог сажетка је да обезбеди полет и политичку подршку за иницијативу 100MPA MedAlliance, што треба да подстакне менаџмент заштићених морских подручја да предузме акцију и утиче на владе, агенције и финансијере како би се добила политичка, техничка и финансијска подршка неопходна за развој 100 заштићених морских подручја спремних за климатске промене до 2030.

Климатска криза на Медитерану

Медитеранско море се загрева у просеку **три пута брже** од глобалног просека за океане, с порастом површинских температура мора без преседана (Pastor et al., 2020; Garrabou et al. 2022). То чини овај регион једним од најпознатијих климатских жаришта у свету.

Све веће температуре, пораст нивоа мора, снажнији топлотни таласи и олује воде до губитка животних станишта, промена у распрострањености врста и масовних помора који трансформишу ово осетљиво морско окружење. Уколико се нешто одмах и конкретно не предузме, ова штета би могла постати непоправљива. Заштита Медитерана не подразумева само заштиту живота у мору већ и очување виталног еколошког, економског и културолошког ресурса за будуће генерације.

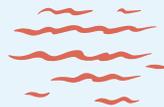
**Пораст површинске
температуре мора
0,4 °C/деценији**

три пута брже од
глобалног просека

**1–6 морских
топлотних
таласа**

током последњих 40
година уз трајање до
100 дана

**75%–100% мора
погођено**

морским топлотним
таласима сваке
године током
последње деценије

**Пораст
нивоа мора
3,6 mm/
години**

уз очекивано
повећање

Људске активности врше огроман притисак на Медитеран; овај регион је дестинација за 30% међународних туристичких долазака на глобалном нивоу а студије показују да је више од 90% процењеног рибљег фонда прекомерно експлоатисано. Ови притисци продубљују утицај климатских промена, као што су пораст површинске температуре мора, све чешћи и обимнији морски топлотни таласи и бржи пораст нивоа мора, што угрожава морске екосистеме, извор зараде за приобална подручја, безбедност хране и социо-економску стабилност.

Међутим, већина заштићених морских подручја још увек није довољно опремљена да одговори на ове растуће претње услед **ограниченог капацитета менаџмента, недовољне политичке подршке, мањка техничке стручности и слабе интеграције прилагођавања климатским променама** у постојеће оквире управљања.

Премда на националном нивоу већ постоје одређене иницијативе, фрагментисана и некоординисана настојања нису довољна како би се на адекватан начин одговорило на обим и хитност ове кризе. Оквири политика као што су **Стратешки акциони план за биодиверзитет после 2020. (SAPBIO)** у склопу Конвенције из Барселоне и **Агенда за зеленији Медитеран** Уније за Медитеран (UfM) пружају план деловања, али имплементација је још слаба, нарочито када је реч о прилагођавању морских подручја климатским променама, што представља фокус ове иницијативе.

Зашто иницијатива 100MPA MedAlliance?

Званично **одређена заштићена морска подручја** — што се односи на националне статуте, поморска подручја мреже Natura 2000 и заштићено морско подручје Пелагос — **покривају само 8,3% Средоземног мора.**

Подручја у којима је забрањен улазак, експлоатација или риболов чинила су само **0,04%, а мање од 8% заштићених морских подручја** укључило је мере прилагођавања климатским променама у своје оквири управљања (UNEP/MAP, SPA/RAC & MedPAN 2020; Bernat et al., 2022; Garrabou et al., 2019; Canizzo et al., 2025; Champion et al., 2024; Corelli et al., 2024; O'Regan et al., 2021).

Ове мањкавости илуструју хитност потребе за координисаном и скалабилном акцијом широм овог региона — **потребе коју иницијатива 100MPA MedAlliance треба да задовољи.**

Тренутно **мање од 8%** заштићених морских подручја на Медитерану **спроводи мере за санирање** ескалације климатске кризе.

Шта је иницијатива 100 MPA MedAlliance?

100MPA MedAlliance је колаборативна иницијатива у оквиру пројекта Interreg **Euro-MED MPA4Change**. Њен циљ је обједињавање најмање 100 заштићених морских подручја до 2030. како би се унапредила њихова отпорност путем прилагођавања климатским променама.

100MPA MedAlliance пружа подршку заштићеним морским подручјима тако што:

- **Оснажује заштићена морска подручја:** Пружање функционалних алата за процену ризика, праћење, сарадњу и развој акционих планова за прилагођавање климатским променама.
- **Развија стручност:** Састављање регионалног списка стручњака који ће помоћи заштићеним морским подручјима у развоју и спровођењу климатских стратегија.
- **Подстиче интеграцију политике:** Усклађивање менаџмента заштићених морских подручја са међународним, ЕУ и медитеранским климатским оквирима, укључујући и Кунминг-Монтреал глобални оквир биодиверзитета, ЕУ стратегију биодиверзитета и SAPBIO после 2020. у склопу Конвенције из Барселоне.

Иницијатива 100MPA MedAlliance има за циљ да до 2030. буде **барем 100 заштићених морских подручја која ће примењивати планове за прилагођавање климатским променама, што ће допринети отпорности Средоземног мора.**

Премда се ова иницијатива првенствено фокусира на прилагођавање, она **пружа подршку и опсежнијим циљевима отпорности на климатске промене**, укључујући и заштиту екосистема плавог угљеника који могу допринети ублажавању климатских промена.

Иницијатива 100MPA MedAlliance и пројекат MPA4Change **темеље се на деценији рада** и капитализације широм Медитерана.

То обухвата методологије, алатке и информације из регионалних и ЕУ финансираних иницијатива, као што су:

MPA-ENGAGE, AMARE+, REST-COAST, LIFE ENABLE, FUTUREMARES, MSP4BIO, SEMPA, ENSERES, PHAROS4MPAs, Mediterranean Blue Forests, FishEBM Med, MERCES, SEACURE, DIVERSEA, CESNA-LB, POLICE и MPA NETWORKS, између осталог.

Пројекти и партнери који делују у различитим социо-еколошким контекстима омогућили су стварање заједничке верзије која доприноси добро управљаним, климатски отпорним заштићеним морским подручјима која делују као природна решења у целом сливу.

Стратешка усклађеност

Иницијатива 100MPA MedAlliance је усклађена са оквирима и циљевима кључних политика на глобалном, европском и регионалном нивоу:

● **Конвенција из Барселоне (Протокол SPA/BD)**

Доприноси Протоколу о посебно заштићеним подручјима и биолошкој разноликости; пружа подршку регионалном циљу 30×30 (30% заштићено, 10% строго заштићено); унапређује заштићена морска подручја као алатке за прилагођавање климатским променама.

● **UNEP/MAP – IMAP & CAR/CC**

Јача регионалну координацију и размену података о утицају климатских промена, у складу са Интегрисаним програмом праћења и процене (IMAP). Веома је важна могућа синергија са Регионалним центром за активности у области климатских промена (CAR/CC).

● **SAPBIO после 2020. (Стратешки акциони план за биодиверзитет, Медитеран)**

У складу је са GBF-ом и SDG-ом, с фокусом на ширење и ефикасан менаџмент заштићених морских подручја / ОЕСМ-е, интегришући утицаје климатских промена (нпр. пораст нивоа мора, закисељавање) и регионалне приоритете.

● **Агенда за зеленији Медитеран 2030. (UfM)**

Позиционирана на исти ниво важности: овај регионални оквир (ратификовало 42 земље UfM-а 2021) обједињује животну средину, климатске промене и циљеве одрживог развоја. Олакшава оперативну конвергенцију између земаља, помаже у координацији политика, планова и инвестиција и обухвата теме као што су заштита екосистема, обнова станишта, адаптација и отпорност.

● **Кунминг-Монтреал глобални оквир биодиверзитета (GBF)**

Пружа подршку имплементацији циља бр. 3 (30×30) и циља бр. 8 (адаптација и отпорност екосистема); јача улогу заштићених морских подручја као најизложенијих решења заснованих на природи.

Стратешка усклађеност

Иницијатива 100MPA MedAlliance је усклађена са оквирима и циљевима кључних политика на глобалном, европском и регионалном нивоу:

● **Конвенција из Барселоне (Протокол SPA/BD)**

Доприноси Протоколу о посебно заштићеним подручјима и биолошкој разноликости; пружа подршку регионалном циљу 30×30 (30% заштићено, 10% строго заштићено); унапређује заштићена морска подручја као алатке за прилагођавање климатским променама.

● **UNEP/MAP – IMAP & CAR/CC**

Јача регионалну координацију и размену података о утицају климатских промена, у складу са Интегрисаним програмом праћења и процене (IMAP). Веома је важна могућа синергија са Регионалним центром за активности у области климатских промена (CAR/CC).

● **SAPBIO после 2020. (Стратешки акциони план за биодиверзитет, Медитеран)**

У складу је са GBF-ом и SDG-ом, с фокусом на ширење и ефикасан менаџмент заштићених морских подручја / ОЕСМ-е, интегришући утицаје климатских промена (нпр. пораст нивоа мора, закисељавање) и регионалне приоритете.

● **Агенда за зеленији Медитеран 2030. (UfM)**

Агенда за зеленији Медитеран 2030. Уније за Медитеран (UfM) и План деловања одрживе плаве економије: Ови регионални оквири, које је 2021. ратификовало 43 земље UfM-а током копредседавања Север-Југ Медитерана, врше имплементацију одговарајућих министарских декларација UfM-а о животној средини, климатским променама, зеленој и плавој економији. Омогућавају стратешку, техничку и финансијску конвергенцију између земаља помоћу међусобно повезаних процеса управљања и пројеката на више нивоа који укључују различите заинтересоване стране, са циљем јачања ширег пута ка одрживом развоју у целом региону. Заштићена морска подручја се конкретно обрађују у оквиру Обнове биодиверзитета и екосистема – оса 3, Агенда за зеленији Медитеран 2030, и узимају се у обзир у оквиру

плана SBE како би се осигурала одрживост, прилагодљивост и отпорност поморских активности. Ови оквири су усклађени са релевантним међународним развојним достигнућима, укључујући и Глобални оквир биодиверзитета, конференције о климатским променама, Деценију обнове екосистема УН-а, процес UNOC, споразум BBNJ, Споразум о пластици о којем се још преговара и, недавно, споразуме о океанима и Средоземном мору.

Кунминг-Монтреал глобални оквир биодиверзитета (GBF)

Пружа подршку имплементацији циља бр. 3 (30×30) и циља бр. 8 (адаптација и отпорност екосистема); јача улогу заштићених морских подручја као најизложенијих решења заснованих на природи.

Циљеви УН-а за одрживи развој (SDG)

- SDG 13 – Климатске мере: Пружа подршку циљу 13.2 помоћу интеграције климатских мера у националне стратегије путем планова адаптације заштићених морских подручја.
- SDG 14 – Живот под водом: Унапређује отпорност и штити биодиверзитет путем ефикасног менаџмента заштићених морских подручја.
- SDG 6 и SDG 15 – Чиста вода и живот на копну: Препознаје везу између копна и мора (еутрофикација обале, доток слатке воде, управљање речним сливом) и њен утицај на морске екосистеме.

Водеће иницијативе Европског зеленог плана

- Стратегија ЕУ за прилагођавање климатским променама: Промовише паметније, систематично прилагођавање путем дељења података и локалних мера.
- ЕУ стратегија биодиверзитета за 2030: Унапређује циљ 30% заштићеног и 10% строго заштићеног подручја.
- Уредба о обнови природе: Олакшава обнављање морских станишта (нпр. морске траве, коралне приобалне вегетације) путем природних решења.

Друге релевантне иницијативе

- Мисија ЕУ: Обновимо наш океан и воде
- Оквирна директива о поморској стратегији (MSFD)
- Директива ЕУ о поморском просторном планирању
- Поморски акциони план ЕУ

Светионици промена: Експериментална МРА предњаче

Заштићена морска подручја (МРА) обухваћена иницијативом **100МРА MedAlliance** служе као **светионици**, пружајући вођство за суседна МРА у примени стратегија прилагођавања климатским променама и побољшању ефикасности њиховог управљања. Њихова стратешка географска расподела олакшава проширење најбољих пракси и подстиче друге регионе да примене слична решења. Унапређујући регионалну сарадњу и јачајући повезаност широм Медитерана, овај приступ побољшава ефикасност очувања природе, заштите биодиверзитета и доприноси отпорности медитеранског МРА система.

Иницијатива **100МРА MedAlliance** се темељи на **провереним алаткама и методологијама**, које су током протекле деценије успешно тестиране у различитим социо-еколошким контекстима широм Медитерана. **Више од 30 партнера**, укључујући и менаџменте МРА, истраживачке тимове и невладине организације из **девет медитеранских земаља**, учествовало је у развоју и примени МРА4Change алатки како би се осигурала њихова ефикасност и прилагодљивост.

MPA4Change алатке су структурирани ресурси намењени за подршку менаџменту заштићених морских подручја током комплетног поступка развоја локалних стратегија за прилагођавање климатским променама.

Оне обухватају:

- прикупљање података и еколошко праћење,
- процене тренутних и будућих угрожених места,
- стратегије за сарадњу

и комуникацијске алатке, што заједнички доприноси развоју **локалних акционих планова за прилагођавање климатским променама.**

Тренутно:

70+ локација праћења у **25+** МРА широм **11** медитеранских земаља бележи температуру мора путем иницијативе T-MEDNet, обезбеђујући континуиране податке о загревању и морским топлотним таласима.

Процена угрожених места је извршена на неколико локалних МРА, пружајући вођство менаџменту што се тиче климатских ризика и опција прилагођавања њима.

+3000 добровољаца, **60** научника и **250+** партнерских субјеката дало је допринос путем програма Observadores del Mar, у којем је **13 000+** грађана својим запажањима допринело еколошком праћењу.

На стотине руководилаца и заинтересованих страна обучаваних онлајн и на терену сада је опремљено за интеграцију прилагођавања климатским променама у свакодневно управљање заштићеним морским подручјима.

“ „Научне иницијативе које укључују грађане омогућују нам да пратимо промене у реалном времену и да ангажујемо локално становништво. То ствара осећај одговорности и води до брже реакције када настану проблеми“ — Ђорђо Фанчули, МРА менаџер, Портофино МРА (Италија) ”

“ „Заједничко планирање адаптације нам је помогло да ускладимо екотуризам и заштиту морске траве – сада укључујемо све заинтересоване стране у имплементацију“ — Марно Милотић, директор Националног парка Бриони (Хрватска) ”

Позив на акцију: Како можете пружити подршку иницијативи 100MPA MedAlliance

Зашто сада?

Предстојећи **вишегодишњи финансијски оквир ЕУ (2028-2034)**, конференција COP24 у Барселони, појава макрорегионалне стратегије за Медитеран и агенда Зеленији Медитеран 2030. УфМ-а стварају благовремену политичку прилику за проширење настојања за прилагођавање климатским променама на сва заштићена морска подручја. Овај сажетак је састављен првенствено као информативни документ за менаџмент заштићених морских подручја. Придруживањем иницијативи **100MPA MedAlliance** заштићена морска подручја (MPA) добијају приступ алаткама, техничком вођству и препознатљивост као део опсежније иницијативе на Медитерану.

Премда су МРА менаџмент и извођачи радова на терену примарна циљна група, овај сажетак такође преноси стратешке поруке за политичке и институционалне актере. Подстичемо све заинтересоване стране за Медитеран да:

- **(1) Предузму заједничке мере за прилагођавање климатским променама у оквиру конвенција** као што су конференција COP24 у Барселони.
- **(2) Осигурају да прилагођавање климатским променама у морској средини буде приоритет** у програмима кохезионе политике ЕУ након 2027. године, посебно у оквиру Европског фонда за регионални развој (ERDF) и повезаних инструмената који су тренутно у фази консултација.
- **(3) Званично подрже 100 МРА MedAlliance** као заједничку регионалну иницијативу за спровођење мера и признавање важности отпорности на климатске промене на Медитерану.

За менаџмент заштићених морских подручја

- Придружите се иницијативи **100MPA MedAlliance** и **партнерским мрежама, као што су MedPAN и EUROPARC** да бисте добили приступ алаткама, обуци и стручној подршци за заштићена морска подручја.
- Промовишите у оквиру својих мрежа и институција увођење иницијативе **100MPA MedAlliance** и интеграцију планова за прилагођавање климатским променама у локалне, регионалне и националне политике које се односе на морску средину и биодиверзитет.
- Примените и представите најбоље праксе као што су:
 - **Спровођење интегрисаних мера** као што су координисано праћење, процене угрожених места, сарадња и планирање адаптације, које су тестиране у оквиру програма Interreg Med и пренете у пројекат MPA4Change.
 - **Објављивање резултата** – нпр. како Портофино користи научне иницијативе које укључују грађане за упозорења у реалном времену и како Бриони укључују обнову природе у планове управљања.

За креаторе политике

- Интегришите прилагођавање климатским променама у националне и регионалне MPA политике користећи проверене оквире, као што је **заједнички план управљања MPA-Engage** и ускладите их с регионалним стратегијама као што су SAPBIO после 2020. у склопу Конвенције из Барселоне и **Агенда за зеленији Медитеран**.
- Хармонизујте протоколе за праћење и процену усвајањем стандардизованих алатки пренетих путем **алатке MPA4Change**, укључујући и заједничке смернице и шаблоне за праћење климе. Ове алатке доприносе усклађивању са **оквирима на нивоу ЕУ** (нпр. Оквирна

директива о поморској стратегији – MSFD) и регионалним механизмима, као што је IMAP у склопу Конвенције из Барселоне, чиме се унапређује упоредивост података и кохерентност политике.

За донаторе и институције

- Пружите подршку заштићеним морским подручјима отпорним на климатске промене тако што ћете циљано инвестирати у програме јачања капацитета и обучавања, као што су програми развијени у оквиру **MPA4Change** који ће бити проширени путем иницијативе **100MPA MedAlliance**.
- Истражите регионално релевантне комбиноване приступе финансирању тамо где то национални оквири дозвољавају, укључујући и **програме усклађене са ЕУ** као што су природни кредити, финансирање обнове засновано на резултатима и иницијатива **„Плави природни капитал“**.
- Иако су иновативни алати попут плавих угљеничних обвезница и замена дуга за природу тестирани на глобалном нивоу (нпр. на Сејшелима и Бахамима), њихова примена на Медитерану захтева политике које то омогућавају и инвестиционе оквири на националном и регионалном нивоу.
- Усклађивање стратегија донатора са циљевима **Уредбе ЕУ о обнови природе, Агенде за зеленији Медитеран и Конвенције из Барселоне** обезбедиће кохерентност и ефикасност.

Контакт и препорука

Овај сажетак политике је састављен у оквиру пројекта Interreg Euro-MED MPA4Change.

Контакт:

- info@100mpamedalliance.org
- <https://mpa4change.interreg-euro-med.eu/contact-us/>

Веб-сајт:

- MPA4Change: <https://mpa4change.interreg-euro-med.eu/>
- 100MPAMedAlliance.org: 100MPAMedAlliance.org

Напомена: Приликом приказивања логотипа MPA4Change поред других логотипа, побрините се у складу са смерницама ЕУ да амблем ЕУ буде барем исте висине као и највећи од осталих логотипа.

Информације о овом сажетку политике

Овај сажетак политике је састављен у оквиру пројекта Interreg Euro-MED MPA4Change. Рад на њему су **водиле Патриша Пуиг и Марија Хименез (OceanoGami)**, а омогућили су га допринос и ревизија **Жоакима Гарабуа (CSIC), Николаса Еспиталијеа, Ане Монсерат (B.link) и Фернанда Пинилоса (EUROPARC Federation)**.

Поред тога, желели бисмо да захвалимо за допринос **Федерику Миноцију и Сани Каис-Јувонен (EUROPARC Federation)** и **свим сарадницима на пројекту MPA4Change** за њихов директан или индиректан допринос и подршку.

Литература

- Bernat, P., Frongia, V., Minetti, D., Molinari, A., Penati, F., Garrabou, F., & Vlachogianni, Th. (2022). MPA Engage: Engaging Mediterranean key actors in Ecosystem Approach to manage Marine Protected Areas to face Climate change. Policy Paper. INTERREG Mediterranean. <https://mpa4change.interreg-euro-med.eu/wp-content/uploads/sites/77/policy-paper-climate-change-in-mediterranean-mpas-fast-tracking-actions-for-effective-management-and-enhanced-resilience-in-a-changing-ocean.pdf>
- Cannizzo, Z.J., Hunter, K.L., Hutto, S., Selgrath, J.C., Wenzel, L. (2025). Future-proofing the global system of marine protected areas: Integrating climate change into planning and management, *Marine Policy*, volume 171, 106420. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2024.106420>
- Champion, C., Lawson, J.R., Whiteway, T., Coleman, M.A. (2024). Exposure of marine protected areas to future ocean warming: Indices to guide climate adaptation planning, *Ocean & Coastal Management*, volume 254, 107143. <https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2024.107143>
- MedECC (2020) Climate and Environmental Change in the Mediterranean Basin – Current Situation and Risks for the Future. First Mediterranean Assessment Report [Cramer, W., Guiot, J., Marini, K. (eds.)] Union for the Mediterranean, Plan Bleu, UNEP/MAP, Marseille, France, 632pp. ISBN: 978-2-9577416-0-1/<https://www.medecc.org/medecc-reports/climate-and-environmental-change-in-the-mediterranean-basin-current-situation-and-risks-for-the-future-1st-mediterranean-assessment-report/>
- Corelli, V., Boerder, K., Hunter, K. L., Lavoie, I., & Tittensor, D. P. (2024). The biodiversity adaptation gap: Management actions for marine protected areas in the face of climate change. *Conservation Letters*, 17, e13003. <https://doi.org/10.1111/conl.13003>
- European Commission (2020). EU Biodiversity Strategy for 2030: Bringing Nature Back into Our Lives. European Commission. https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en
- Garrabou, J., Gómez-Gras, D., Medrano, A., Cerrano, C., Ponti, M., Schlegel, R., et al. (2022). Marine heatwaves drive recurrent mass mortalities in the Mediterranean Sea. *Global Change Biology*, 28(19), 5708–5725. <https://doi.org/10.1111/gcb.16301>

- Garrabou, J., Azzurro, E., Bensoussan, N., Sbragaglia, V., & Otero, M. (2019). Joint Governance Plan. Developing adaptation plans to face climate change impacts in Mediterranean Marine Protected Areas. MPA-ADAPT. https://adaptecca.es/sites/default/files/documentos/mpa-adapt_jointgovernanceplan.pdf
- MAPAMED (2019). Database of Marine Protected Areas in the Mediterranean. <https://www.mapamed.org/>
- MedPAN (2022). MPA Success Story: A National Park made by 14 islands of natural and historical importance. Case Study. <https://medpan.org/en/resource-center/mpa-success-story-national-park-made-14-islands-natural-and-historical-importance>
- Merotto, L., & EUROPARC (2020). Climate change adaptation in the Portofino Marine Protected Area: the collaboration with local stakeholders. Case Study. Presentation. https://www.europarc.org/wp-content/uploads/2020/05/L.Merotto-Portofino-MPA-Siggen-Europarc_DEF.pdf
- O'Regan SM, Archer SK, Friesen SK and Hunter KL (2021) A Global Assessment of Climate Change Adaptation in Marine Protected Area Management Plans. Front. Mar. Sci. 8:711085. https://www.researchgate.net/publication/354357577_A_Global_Assessment_of_Climate_Change_Adaptation_in_Marine_Protected_Area_Management_Plans
- Pastor, F., Valiente, J. A., & Khodayar, S. (2020). A Warming Mediterranean: 38 Years of Increasing Sea Surface Temperature. Remote Sensing, 12(17), 2687. <https://doi.org/10.3390/rs12172687>
- UNEP/MAP & SPA/RAC (2021). Post-2020 Strategic Action Programme for the Conservation of Biodiversity and Sustainable Management of Natural Resources in the Mediterranean Region (SAPBIO). UNEP/MAP. https://www.rac-spa.org/sites/default/files/doc_sapbio/post_2020_sapbio.pdf
- UNEP/MAP, SPA/RAC & MedPAN (2020). Status of Marine Protected Areas in the Mediterranean Sea. MedPAN. <https://medpan.org/en/resource-center/status-marine-protected-areas-mediterranean-sea-2020-edition>

